Aihe: Hallintovaliokunta/ U 70/2025 vp / Lausuntopyyntö

Asia: U 70/2025 vp Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle komission ehdotuksista Euroopan aluekehitysrahaston, mukaan lukien Euroopan alueellinen yhteistyö (Interreg), koheesiorahaston ja Euroopan sosiaalirahaston perustamisesta osana kansallista ja alueellista kumppanuussuunnitelmaa sekä aluekehityksen ja laadukkaisiin työpaikkoihin, osaamiseen ja sosiaaliseen osallisuuteen vuosiksi 2028–2034 myönnettävän unionin täytäntöönpanoedellytyksistä (koheesiopolitiikan asetusehdotukset 2028–2034).

Lapin liiton lausunto:

Lapin liitto on perehtynyt asia- kohdassa mainittuun valtioneuvoston kirjelmään ja haluaa kiinnittää hallintovaliokunnan huomion seuraaviin asioihin:

Tausta ja tavoitteet

Komission ehdottama siirtymä yhteen kansalliseen ja alueelliseen kumppanuussuunnitelmaan (NRPP, National and regional partnership plan) muuttaa merkittävästi koheesiopolitiikan toimeenpanon ohjausta. On tärkeää, että muuttuvassa tilanteessa hyödynnetään aikaisempien ohjelmakausien toimeenpanosta sekä valtiohallintoon että alueille kertynyttä vahvaa osaamista ja ymmärrystä. Sillä, miten ohjelman kansallinen hallinto järjestetään, on suuri merkitys ohjelman käynnistymisen aikataululle ja toimeenpanon laadulle.

Interreg – ohjelmien toteuttaminen jaetussa hallinnossa jäsenvaltioiden ja kumppanivaltioiden yhteisen suunnittelun pohjalta on tärkeää yhteisten ja tasapainoisten ohjelmien tuloksellisuuden näkökulmasta.

Euroopan aluekehitysrahaston (EAKR) tuettavan toiminnan painopisteet (epäsuotuisat alueet, rajaseudut, harva asutus, saaristo ja vuoristo sekä kestävä kaupunkikehittäminen), ESR-ehdotuksen korostamat työllisyyden, osaamisen, sosiaalisen osallisuuden, palvelu- ja sosiaalisen infrastruktuurin kehittämisen sekä demografisiin haasteisiin vastaamisen sekä aineellisen puutteen toimien mahdollistamisen näemme oikean suuntaisiksi.

Kokonaisvaikutukset

Budjettiin ja aluekehitykseen

Lapin liitto toistaa tässä jo aiemmissa eri valiokunnille E- ja U-kirjeistä antamissaan lausunnoissa todetun haasteen rahoituksen kokonaistason laskemisesta samaan aikaan, kun rahoituksen käytön painopisteisiin esitetään merkittäviä lisäyksiä.

Suomen valtion kanta koheesiorahoituksen vähenemiseen perusteluna koheesion tarpeen väheneminen ei pidä Suomessa paikkaansa, koska alueelliset kehityserot ovat edelleen merkittäviä niin Suomessa kuin koko EU:ssa. ***Suomen ei tule ajaa koheesiorahoituksen vähentämistä EU:n monivuotisessa rahoituskehyksessä***. Nykymuotoinen alue- ja rakennepolitiikka on läheisesti sidoksissa Maastrichtin sopimukseen, jossa otettiin käyttöön käsitteet toissijaisuusperiaate, sisämarkkinat ja kansalaisten Eurooppa. Toimivat sisämarkkinat edellyttävät koheesiopolitiikan kaltaisia välineitä, joilla tuetaan niitä alueita ja ihmisiä, jotka eivät muuten hyödy lisääntyneestä kilpailusta.

Lapin liitto näkee kilpailukyvyn vahvistamisen yhdeksi korkeimmista prioriteeteista sekä yhteisen puolustuksen vahvistamisen tärkeänä nykyisenkaltaisessa geopoliittisessa tilanteessa. ***On kuitenkin varmistuttava siitä, etteivät kohdennukset puolustukseen pienennä tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoimintaan, yritysten tuottavuusinvestointeihin tai osaamis- ja oppimisympäristöjen kehittämiseen kohdennettavissa olevaa rahoitusta ja siten vaaranna pitkäjänteisten kehittämistoimien***

jatkuvuutta. Hyvänä esimerkkinä pitkäjänteisestä kehittämistyötä on alueiden älykkään erikoistumisen toimintamalli, joka on EU:n innovaatiopolitiikkaa, jossa alueet tunnistavat vahvuutensa ja hyödyntävät niitä alueensa kehittämisessä. Erikoistuminen tarkoittaa keskittymistä kilpailukykyisiin vahvuuksiin kuten TKI-ympäristöihin, jolloin myös investointien on mahdollista sijoittua niihin.

Näille toimille ei ole kansallista korvaavaa rahoitusinstrumenttia, joten näemme uhkana sen, että jos EU:n aluekehitysrahoitusta vähennetään, vaikutukset kohdistuvat suoraan Suomen kilpailukykyyn, talouskasvuun ja alueiden kehityserojen hallintaan. Tällöin rahoitusvaje tulisi kattaa kansallisilla varoilla, mikä on julkisen talouden näkökulmasta haasteellista.

Rahoituskehyksen, ml. sisäasioiden rahaston, joustavuus on yleisesti kannatettavaa, mutta sitä ei saa toteuttaa pitkäjänteisen kehittämisen eikä aluelähtöisyyden kustannuksella eikä rajaamalla alueiden elinvoiman vahvistamista ulos toteutettavista toimenpiteistä. NRP-suunnitelman tukimuotoista aluekehittämisrahoitusta ei tule kohdistaa äkillisten kriisien tai poikkeustilojen ratkaisemiseen, vaan näille toimenpiteille täytyy osoittaa jokin muu väline ja rahoitus.

Tulosperusteisten mallien käyttöönotto voi lisätä rahoituksen vaikuttavuutta silloin, kun alueet ovat mukana asettamassa niitä koskevia konkreettisia, mitattavia ja aluelähtöisiä tulostavoitteita.

Komission esityksessä EAKR-rahasto täydentää muuta kansallisten ja alueellisten kumppanuussuunnitelmien soveltamisalaan kuuluvaa politiikkaa ja edistää siten synergiavaikutuksia niiden välillä. Kumppanuussuunnitelmien ei-korvamerkitystä osuudesta mahdollisimman suuri osuus tulee kohdistaa aluekehitykseen, joka tukee talouskasvua ja osaamisen kehittämistä alueilla, kehittää kilpailukykyä ja tuottavuutta. Huolimatta maatalouden suorien tulotukien korvamerkinnästä, pidämme huonosti harkittuna komission esitystä sisällyttää maatalous ja aluekehitys yhteiseen kumppanuussuunnitelmaan, mikä käytännössä ajaa ne kilpailuun keskenään ja lähtökohtaisesti vaarantaa kumppanuuden.

EU:n alue- ja rakennepolitiikan ansiosta Itä- ja Pohjois-Suomessa on tapahtunut paljon myönteistä kehitystä. Alueen bruttokansantuote on noussut kohti muun Suomen tasoa, mutta Itä- ja Pohjois-Suomen bruttokansantuote asukasta kohti on kuitenkin edelleen selkeästi ja suhteellisesti koko maan vastaavaa lukua alhaisempi.

Alueiden rooliin

Siirtymä yhteen kansalliseen ja alueelliseen kumppanuussuunnitelmaan on hallinnollisesti merkittävä uudistus, joka on toteutettava kumppanuusperiaatteesta annetun Euroopan komission delegoidun asetuksen mukaisesti.

Sillä miten alueet otetaan mukaan NRP-suunnitelmien laatimiseen, on ratkaisevan suuri merkitys kumppanuusperiaatteen toteutumiselle. Lapin liitto pitää jo lähtökohtaisesti huolestuttavana sitä, että jäsenvaltio käyttäisi sille suunnatun kirjekuoren rahoituksen NRP suunnitelman mukaisiin toimiin oman päätöksentekonsa mukaisesti ilman Euroopan komission kanssa sovittuja korvamerkintöjä esimerkiksi NSPA tuen osuudesta.

Alueiden, erityisesti maakuntien liittojen, roolia aluekehittämisen strategisina kokoajina, rahoituksen yhteensovittajina ja kumppanuuden varmistajina tulee vahvistaa. NRPP kokoaa useita politiikkalohkoja ja edellyttää paikkaperustaista priorisointia sekä integroitujen kaupunki- ja aluekehittämisstrategioiden toimeenpanoa. Tämä vastaa maakuntien liittojen ydinosaamista ja vastuita osana aluekehitysjärjestelmää.

Koordinaatiovastuun epäselvyys kansallisella tasolla heikentäisi uudistuksen vaikuttavuutta. Suomen neuvottelukannassa tulee varmistaa selkeä vastuunjako sekä alueiden tosiasiallinen osallistuminen valmisteluun ja toimeenpanoon hallinnon subsidiariteettiperiaatteen mukaisesti.

Demokratian näkökulmasta ja EU:n pitkän aikavälin legitimiteetin kannalta on elintärkeää, että alueellinen ja paikallinen taso pysyvät alue- ja rakennepolitiikan keskiössä, eivät vain kumppanuussuunnitelman otsikossa.

Pohjoisen harvan asutuksen alueen rahoitukseen

EAKR-asetuksen oikeusperusta on SEUT-sopimuksen 174 ja 176 artikloissa. Artiklassa 176 määritellään EAKR:n tavoitteet seuraavasti: ”Euroopan aluekehitysrahaston tarkoituksena on myötävaikuttaa keskeisimmän alueellisen epätasapainon poistamiseen unionissa osallistumalla kehityksessä jälkeen jääneiden alueiden kehittämiseen ja rakenteelliseen mukauttamiseen sekä taantuvien teollisuusalueiden uudistamiseen.”

Lisäksi SEUT-sopimuksen 174 artiklassa kehotetaan kiinnittämään mm. erityistä huomiota vakavista ja pysyvistä luontoon tai väestöön liittyvistä haitoista kärsiviin alueisiin, kuten pohjoisimpiin alueisiin, joiden väestöntiheys on erittäin alhainen.

EAKR-asetusehdotuksen I luvun 4 artikla Tuki epäsuotuisille alueille antaa erittäin vahvan tuen Suomen liittymissopimukseen perustuvan pohjoisten harvaan asuttujen alueiden (NSPA) rahoituksen korostamiselle tulevassa kansallisessa ja alueellisessa kumppanuussuunnitelmassa.

Luvun 4 mukaan jäsenvaltioiden on kiinnitettävä erityistä huomiota haasteisiin epäsuotuisilla alueilla, kuten vakavista ja pysyvistä luontoon tai väestöön liittyvistä haitoista kärsivillä alueilla, kuten pohjoisimmilla alueilla, joiden väestöntiheys on erittäin alhainen. Artiklassa viitataan myös kohdennettuun rahoitukseen, joka voidaan sisällyttää kansallisen ja alueellisen kumppanuussuunnitelmaan sisältyvään mahdolliseen yhdennettyyn lähestymistapaan. Oletuksena siis on, että rahoitusta kohdennetaan etenkin perussopimusten mukaiseen toimintaan, joihin on kiinnitettävä erityistä huomiota.

Komission esitys viittaa useassa kohtaa vuosien 2021–2027 unionin rahoitusvälineisiin ja niiden tasoon. Kumppanuus-asetuksen COM (2025) 565 final/2 liitteessä 1 todetaan heti alussa kullekin jäsenvaltiolle asetuksen 565 10 artiklan 2 kohdan a alakohdan mukaisesti myönnettävän unionin rahoitusosuuden laskentamenetelmästä. Sen mukaan jako-osuus ei voi missään jäsenvaltiossa olla pienempi kuin 80 prosenttia eikä suurempi kuin 105 prosenttia jäsenvaltion vuosien 2021–2027 jako-osuudesta.

NSPA-erityistuki ja harvanasutuksen yleiskriteeri tuovat yli puolet Suomen saamasta kokonaistuesta kaudelle 2021–2027 ja Suomen on pidettävä neuvotteluissa tästä kiinni. Pohjoisten harvaan asuttujen alueiden erityismääräraha, ns. NSPA-tuki, on laskennallisesti vähintään 50 euroa/hlö/vuosi.

Suomen johdonmukaisesti esillä pitämä ja liittymissopimukseen perustuva NSPA-erityisrahoitus tulisi turvata myös jatkossa ja se tapahtuisi parhaiten selkeitten EU-asetuksessa määriteltyjen varojenjako- ja laskentamenetelmien avulla.

Suomi on sitoutunut liittyessään EU:n jäseneksi EU:n tasoiseen alueiden kehittämiseen ja sen rahoittamiseen yhteisistä alue- ja rakennepolitiikan rahastoista. EU on sopimuksen toinen sopijapuoli ja myös sen on pidettävä sitoumuksistaan kiinni. Kyse on Suomelle periaatteellisesta, poliittisesti tai taloudellisilta vaikutuksiltaan merkittävistä EU-asiasta.

Alueiden väliseen yhteistyöhön – Interreg-ohjelmat

Lapin liitto on erittäin tyytyväinen siihen, että valtioneuvosto tukee komission ehdotusta jatkaa Euroopan alueellista yhteistyötä (Interreg) jaetun hallinnon periaatteella.

Interreg-ohjelmat vastaavat suoraan alueiden kehittämistarpeisiin, ja Suomi on menestynyt niissä hyvin. Kansainvälinen yhteistyö vahvistaa osaamista, verkostoja ja vaikuttavuutta. Lapin kannalta erityisesti Arktisen ja Itämeren alueen yhteistyön jatkuminen ovat strategisesti merkittäviä, samoin kuin Euroopan Itärajan alueiden välinen yhteistyö. Pidämme tärkeänä myös sitä, että Interreg-ohjelmien hallintoviranomaisena toimivien organisaatioiden nimeämisessä huomioidaan jäsenvaltioiden tasapaino ja vuoroperiaate.

Lapin liitto

Hannu Takkula — vs.maakuntajohtaja

Päivi Ekdahl — kehittämisjohtaja